

I.A. Kryukova, candidate of economic sciences degree, department of the economic theory and enterprise economy
Odessa State Agrarian University, Odessa (Ukraine)

Annotation: The modern national and foreign methodical concepts of essence of financial innovations, typologization of types and structure of financial innovation are considered in this article. The methodical basis of elements and classification signs of financial innovations in modern enterprises is improved here. The main functional features of financial innovations at the level of the enterprise are also opened.

Keywords: financial innovations, innovative development, financial technologies, financial support, financial flows.

УДК 631

ПРИНЦИПЫ КОНЦЕНТРАЦИИ И ДИВЕРСИФИКАЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА

© 2013

B.V. Lebedeva, кандидат экономических наук, доцент кафедры учета, анализа и аудита
Одесский национальный политехнический университет, Одесса (Украина)

Аннотация: В статье проведены исследования классификационных аспектов диверсификационной стратегии, предложена усовершенствованная её классификация и определены особенности реализации в сельскохозяйственных предприятиях, учитывая специфику аграрной сферы. Определен перечень основных характеристик диверсификации аграрного производства у субъектов аграрной сферы в современных условиях национальной экономики.

Ключевые слова: диверсификация, процесс диверсификации, аграрная сфера экономики, факторы производства.

Оскільки “основу диверсифікації становлять економічні вигоди для підприємства” та “завдання диверсифікації полягають у створенні зростаючої компанії і зміцнення її стабільності, не зважаючи на наявність випадковостей, що мають для компанії несприятливі наслідки” [1], важливо виокремити внутрішні мотиви та цілі, які стимулюють розширення видів виробничої діяльності аграрних підприємств.

Внутрішні мотиви диверсифікації полягають у прагненні підприємства до корпоративної синергії і скорочення витрат, а саме: придбання нових технологій, налагодження організаційних процесів, створення ефективних систем управління, формування висококваліфікованого персоналу, доступ до нових продуктів, патентів, каналів дистрибуції, оптимізація податків тощо. Основною мотивацією для фірми, як зазначає автор [2] є одержання прибутку, довгострокове зростання та експансія або розширення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми диверсифікації та концентрації в аграрному виробництві останнім часом дуже активно обговорюються науковою спільнотою, зокрема Гришовою І.Ю., Крюковою І.О., Маліком М.Я., Саблуком Р.П., Корінько М.Д., Комліченко О.О., Козаченко Г.В та ін.

Метою нашого дослідження є визначення принципів концентрації та диверсифікації підприємств аграрного виробництва з метою подальшої розробки механізмів управління процесами диверсифікації на прикладі аграрних формувань та кластер них утворень.

Сьогодні диверсифікація виробництва здійснюється в умовах нестачі, та навіть, руйнування основного капіталу та дефіциту обігових засобів у сільськогосподарських товаровиробників, формування олігопольної структури агропродовольчих ринків, несприятливої цінової ситуації, нееквівалентності відносин між сільським господарством та переробними підприємствами харчової промисловості, про що наголошують у своїх наукових працях вітчизняні вчені-аграрії [1-4].

Поштовхом до позитивних зрушень має стати як сприятлива державна політика у сфері сільськогосподарського виробництва, так і зростання можливостей підприємств, націлених на диверсифікацію виробництва. В Україні склалися для цього певні передумови. Так, на Україну припадає приблизно третина світових запасів чорноземів та 27% орної землі. На одну особу в Україні припадає 0,68 га орної землі, тоді, як в Європі – 0,25 га, проте цей потенціал не використано в достатній мірі, негативні тенденції минулих років не

усунено [5].

Доцільність диверсифікації зумовлена і використанням потенціалу найефективніших видів сільськогосподарської продукції, виробленої аграрними підприємствами. Як свідчать результати досліджень, у 2011 р. такими виявилися насіння соняшнику, цукрові буряки, овочі відкритого ґрунту, відгодівля свиней на м'ясо. При цьому виявлено потенційні можливості збільшення показників рентабельності за такими видами продукції, як зернові та зернобобові (+15,2%), насіння соняшнику (+21,9%), цукрові буряки (+9,8%), молоко і молочні продукти (+21,6%), а також невикористані резерви підвищення ефективності виробництва м'яса худоби і птиці [5,6].

За сучасних умов диверсифіковані підприємства перетворилися в інститути сучасної ринкової економіки. У цьому контексті для підприємств аграрного сектора особливого значення набуває збереження та розширення ринкових позицій за рахунок використання додаткових джерел ефективного використання внутрішніх ресурсів. До рушійних сил внутрішнього характеру належать: синергія, тобто ефект взаємодії різних спеціалізованих виробництв сільськогосподарського підприємства та спільне використання ресурсів; досягнення оптимального співвідношення між динамікою попиту на агропродовольчу продукцію, рівнем її новизни, якості та безпечності продукції.

Незважаючи на безумовні переваги ринкової системи господарювання, в процесі реформування аграрного сектора економіки проблеми трансформаційного характеру призвели до певного від'ємного мультиплікаційного ефекту: спаду виробництва та втрати конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішньому і зовнішньому продовольчих ринках. Частково це було зумовлено кризовими циклами, проте більшою мірою – відсутністю на початку аграрних реформ цільової економічної політики формування конкурентного середовища в аграрному секторі і системи захисту вітчизняних виробників та споживачів. Мається на увазі: створення шляхом диверсифікації організаційно-виробничих структур підприємництва; гнучких систем управління витратами виробництва, якістю та маркетингом продукції; організація адаптованих до ринку інформаційних систем стосовно стану та проблем кон'юнктури агропродовольчих ринків.

Саме конкуренція виступає базовою умовою взаємовідносин економічних суб'єктів господарювання у певному ринковому середовищі. Інтенсивність

конкуренції в галузі, як зазначає класик теорії конкуренції М. Портер, не є ані збігом обставин, ані невезінням. Швидше, конкуренція в галузі впливає з фундаментальної економічної структури останньої і означає щось значно більше, ніж поведінка існуючих конкурентів [7]. Ринкова конкуренція виконує ще й найважливішу соціальну функцію. На думку Гришової І.Ю., конкурентність є критерієм, який інформує про те, наскільки товари та послуги, вироблені підприємствами, галузями та секторами відповідають вимогам вітчизняного та закордонного ринків, а також про те, чи зростають реальні доходи населення, чи залишаються на попередньому рівні [8].

Досліджуючи проблеми формування Україною конкурентної стратегії експортоорієнтованих галузей АПК, дослідник зазначає, що конкурентоспроможність можна визначити як здатність аграрних формувань перемагати своїх конкурентів, поставляючи продукцію на даний ринок на довгостроковій і прибутковій основі з урахуванням юридичних та адміністративних обмежень. Цього можна досягти традиційними шляхами через впровадження та розвиток інноваційного менеджменту, ефективного використання наявних ресурсів, зростання масштабів виробництва, а також товарну диференціацію.

Незважаючи на те, що Україна знаходиться у дещо інших умовах, ніж розвинені країни світу, їх досвід доцільно використовувати при розробці напрямів розвитку несільськогосподарської диверсифікації аграрних підприємств. Для досягнення позитивних результатів розвитку сільського підприємництва логічно запропонувати пріоритетні напрями диверсифікації сільськогосподарських підприємств, організацій та господарств населення (рис. 1).

Рівень розвитку			
Сфери аграрної економіки	Сільськогосподарські підприємства	Сільськогосподарські організації	Особисті селянські господарства
Оптово-роздрібні ринки сільськогосподарської продукції		<ul style="list-style-type: none"> - торгово-закупівельні пункти; - дорадчі служби; - сільськогосподарська споживча (виробнича, збутова, страхова, кредитна та інші форми) кооперація; - агросервісні організації 	
Організація діяльності суміжних галузей (лісівництво, рибництво, агротуризм тощо)		<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток переробної харчової промисловості (молочної, м'ясної, олійноекстракційної, борошномельної, еліксової, комбікормової та ін.) 	<ul style="list-style-type: none"> - Малий бізнес: млини, переробні цехи, крупорушники, бойні тощо
Розвиток біоенергетики	<ul style="list-style-type: none"> - Готельний бізнес, етнографічний та сільський аграрний туризм 	<ul style="list-style-type: none"> - Збут молока та іншої сільськогосподарської продукції - Розвиток садівництва, рибництва, бджолярства 	
Формування сфери агроосвітніх послуг			

Рис. 1. Пріоритетні напрями диверсифікації сільськогосподарських підприємств, організацій та особистих селянських господарств

Розгляд питання впливу на процес диверсифікації внутрішніх факторів, на нашу думку, не обмежується лише збереженням ринкової позиції підприємства, але й розвитком підприємницької діяльності, заснованої на розширенні та освоєнні нових видів бізнесу на сільських територіях. Даний процес у світовій практиці здійснюється шляхом диверсифікації. При цьому використовуються різні фінансово-економічні важелі (пільгові кредити, підтримка цін, субсидії на розвиток несільськогосподарської діяльності, розробка та реалізація різних програм), дія яких формує сприятливі інституційні чинники для сільського розвитку та стійкого функціонування агробізнесу та є елементами фінансової архітектури інноваційного розвитку аграрної сфери. [9]

Найважливішу роль у досягненні зазначених пріоритетів та створенні нового устрою життя на селі відіграє інфраструктурне забезпечення. Аналіз показників соціальної інфраструктури (забезпеченість сільських мешканців якісним житловим фондом та ком-

плексом побутових послуг, газифікація сіл, благоустрій сільських територій, ефективність освітнього та медичного забезпечення, інтелектуалізація сільського населення) свідчить про невідповідність їх значення міжнародним стандартам та відсутність підходу до комплексного розвитку сільської економіки.

Крім того, для більшості малих населених пунктів об'єкти інфраструктури малодоступні або відсутні взагалі. Мотивованими до диверсифікації є як підприємства, так і особисті селянські господарства, за умови наявності додаткових ресурсів. Водночас, існує низка причин, які перешкоджають процесу диверсифікації. Невисокий рівень доходів домогосподарств обмежує можливість здійснення несільськогосподарської або урізноманітнення сільськогосподарської діяльності, адже започаткування нового бізнесу вимагає додаткових витрат.

Як показав аналіз виробництва продукції сільського господарства, більша частина сільського населення займається виробництвом продукції у власних господарствах. Питома вага господарств населення у виробництві всієї аграрної продукції у 2009 р. становила 78,3%, у тому числі продукції рослинництва – 80,4%, тваринництва – 76,1%. Ці господарства виявилися більш стійкими в умовах переходу до ринкових відносин і відчутно впливають на кон'юнктуру внутрішнього ринку. Проте дрібні господарства спроможні лише тимчасово забезпечити населення сільськогосподарською продукцією, а задовольняти потребу населення на постійній основі мають середні та великі підприємства, у яких виробництво базується на сучасних організаційно-технічних і технологічних засадах. Крім того, більшість виробленої продукції в господарствах населення використовується для власного споживання.

Збільшити доходи особистих селянських господарств можливо шляхом диверсифікації аграрного виробництва, продажу та оренди надлишкового майна, торгівлі, розвитку агротуризму, зайнятості поза власним господарством.

Таким чином, метою політики диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств у таких умовах має стати активний розвиток різноманітних форм малого підприємництва залежно від наявних та потенційних ресурсів сільськогосподарського регіону у комплексі з формуванням умов розвитку аграрної економіки інноваційного типу.

Враховуючи той факт, що дефіцит трудових ресурсів негативно позначається на діяльності низкоефективних дрібних господарств, які не мають достатньо коштів для забезпечення належного рівня механізації виробництва, великий диверсифікований бізнес розширюватиме свої масштаби.

Причому діяльність таких вітчизняних агрохолдингів, як Миронівський хлібопродукт, Kernel вже виходить за межі внутрішнього ринку, розповсюджуючись на російський та інші зарубіжні ринки. Великий аграрний бізнес має перспективи ще й за рахунок загострення світової продовольчої кризи. Шанси на “виживання” у післякризовому періоді зберігаються у підприємств, які створили диверсифіковану структуру продаж та у меншій мірі, ніж інші, залежать від цінних коливань на окремі культури або види продукції. Не слід забувати і про ефект масштабу холдингу, адже такій компанії, яка володіє 100 тис. га землі і більше, набагато простіше залучати фінансові ресурси для розвитку. Водночас, при цьому виникає загроза надмірного укрупнення землі за принципом формування латифундій.

Таким чином, у процесі аналізу диверсифікаційної привабливості аграрних підприємств визначено її сильні та слабкі сторони (табл. 1).

У сукупності усі діючі чинники, одночасно, як блокують процес диверсифікації, так і стимулюють її розвиток, а також певною мірою визначають рівень конкурентоспроможності господарюючого суб'єкта.

Таблиця 1
Аналіз диверсифікаційної привабливості аграрних підприємств

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Достатня забезпеченість природо-ресурсним потенціалом (родючі ґрунти, достатність вологи та світла, сприятливі природно-кліматичні умови для здійснення сільськогосподарської діяльності та агробізнесу) і вигідні транзитні можливості.	1. Зношеність матеріально-технічної бази, нездатність підприємств оновлювати машинно-тракторні парки на рівні технологічних потреб, низька якість вітчизняних матеріально-технічних засобів у порівнянні з імпортними.
2. Поступовий розвиток і стабілізація зернового виробництва, що сприяє зростанню тваринництва та збільшенню експорту сільськогосподарської продукції.	2. Завищена вартість енерготарифів, нафтопродуктів, мінеральних добрив, засобів захисту рослин для власних товаровиробників.
3. Початок відродження галузі тваринництва в умовах збільшення внутрішнього попиту і поступове імпортозаміщення на внутрішньому ринку.	3. Обмеженість власної сировинної бази для розвитку м'ясного та молочного тваринництва, птахівництва, овочівництва, плодівництва.
4. Стимулювання агрологічної діяльності, зокрема, розвитку альтернативного органічного агровиробництва.	4. Погіршення екологічної ситуації, зниження природних якостей землі внаслідок недотримання екологічних вимог при виробництві сільськогосподарської продукції.
5. Кластеризація сільськогосподарської діяльності та обслуговування як важливий інструмент сталого розвитку села	5. Неefективність та недосконалість механізму державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.
6. Активізація процесу інвестування сільськогосподарських підприємств.	6. Поступова втрата інтелектуального та кадрового потенціалу.
7. Сприятливий соціокультурний клімат та потенціал для розвитку сільського аграрного туризму та підприємництва.	7. Повільне освоєння сучасних кредитно-інвестиційних механізмів: лізингу, франчайзингу, венчурного інвестування; кредитування із забезпеченням кредитів власними засобами засновників підприємств, а також гарантіями різних фондів підтримки підприємств на селі тощо.

Як правило, додаткові вигоди від диверсифікації та її взаємозв'язку із спеціалізацією та концентрацією, на-

ПРИНЦИПИ КОНЦЕНТРАЦІЇ І ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

© 2013

***В.В. Лебедева**, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку, аналізу, аудиту
Одеський національний політехнічний університет, Одеса (Україна)*

Анотація: У статті проведені дослідження класифікаційних аспектів стратегії диверсифікації, запропонована вдосконалена її класифікація та визначено особливості реалізації в сільськогосподарських підприємствах, враховуючи специфіку аграрної сфери. Визначено перелік основних характеристик диверсифікації аграрного виробництва у суб'єктів аграрної сфери в сучасних умовах національної економіки.

Ключові слова: диверсифікація, процеси диверсифікації, аграрна сфера економіки, фактори виробництва

PRINCIPLES OF CONCENTRATION AND DIVERSIFICATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION COMPANIES

© 2013

***V.V. Lebedeva**, candidat of Economic Sciences, docent of the department of accounting, analysis and audit
Odessa National Polytechnic University, Odessa (Ukraine)*

Annotation: The classification aspects of diversification strategy are explored, an improved classification of diversification is suggested, the features of implementation of the diversification strategy in agricultural enterprises taking into account the specific of agrarian sphere are defined. The list of the main characteristics of the production's diversification of the subjects of agriculture in modern transitional conditions of the national economy is worked out.

Keywords: diversification processes of diversification of agriculture, inputs

бувають сільськогосподарські підприємства, де мають найоптимальніше співвідношення рослинництва і тваринництва, та, відповідно, організовано промислово переробку, надаються послуги стороннім організаціям.

Висновки: Дія внутрішніх факторів диверсифікації розповсюджується одночасно на процес виробництва продукції, що відбувається всередині підприємства, та на процеси, які відбуваються поза підприємством (різні типи споживачів, ринкових сегментів, регіонів, інвесторів, сільський розвиток тощо). Тобто це активно спрямована діяльність самого підприємства щодо розширення діапазону своєї економічної діяльності, яка характеризується різноплановістю та різноманітністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зоренко О.В. Диверсифікація аграрних підприємств: сутність, напрями та види / О.В. Зоренко // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. 2005. № 5. С. 144-147.
2. Мельник Н.Б. Чинники підвищення результатів диверсифікації цих процесів у сільському господарстві / Н.Б. Мельник // Вісник Прикарпатського університету. Сер. Економіка: іп. 3. – Івано-Франківськ: Плай, 2006. – С. 113-120.
3. Козаченко Г.В. Аналіз диверсифікації діяльності підприємств малого бізнесу / Г.В. Козаченко, Д.А. Комісаренко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. 2003. №7. С. 148-153.
4. Комліченко О.О. Диверсифікація діяльності аграрних підприємств як основа підвищення конкурентоспроможності / О.О. Комліченко // Економічні науки. Вип. 12.- Економіка сільськогосподарства / Херсон: ХДАУ, 2008.
5. Корінько М.Д. Диверсифікація: теоретичні та методологічні основи: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. 488 с.
6. Гришова І.Ю. Повышение финансовой безопасности предприятий птицеводства / И.Ю. Гришова, В.В. Бутенко // Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. 2013. № 1. С. 88-90.
7. Гришова І.Ю. Проблеми формування інноваційної системи України / І.Ю. Гришова, Т.М. Гнатська // Інноваційна економіка. 2012. № 12. С. 54-62.
8. Гришова І.Ю. Conceptual framework for financial policy and meat processors breast of Ukraine APC / І.Ю. Гришова // Современные измерения в торговом бизнесе-коммуникации между наукой и практикой: Юбилейная научно-практическая конференция с международным участием / Хозяйственная академия им. Д. Ценова, Свиштов, 2011. С. 27-34
9. Крюкова І.О. Фінансова архітектура інноваційного розвитку молокопереробних підприємств / І.О. Крюкова // Облік і фінанси. 2012. №2. С. 94-98.